

Simonovits András,
az Eötvös Loránd Kutatási Hálózat Közgazdaság- és Regionális Tudományi
Kutatóközpont Közgazdaságtudományi Intézetének emeritus kutatója,
nyugalmazott tudományos tanácsadó

E-mail: simonovits.andras@krtk.mta.hu

A MAGYAR NYUGDÍJRENDSZER A KORONAVÍRUS-JÁRVÁNY UTÁN¹

Bevezetés

Jelenleg még nyakig benne vagyunk a koronavírus-járványban, és azt sem tudjuk, mikor kerülünk ki belőle. Optimista előrejelzés szerint 2021 közepére-végére a magyar lakosság megfelelő hányada megkapja a megfelelő védőoltást, és attól kezdve fejlődésnek indulhat a gazdaság. Bizonyosnak látszik, hogy a kilábalás világszerte lassú lesz és mély strukturális változásokat hoz, akár csak a 2007-ben indult nemzetközi pénzügyi és gazdasági válság. A Külgazdaság körkérdésére adott válaszómban a magyar nyugdíjrendszer jövőjéről elmélkedem, a szokottnál is erősebben fenntartva a tévedéshez való jogot.

A *társadalombiztosítási (tb) nyugdíjrendszer* egyik legfontosabb sajátossága, hogy évtizedekre szóló társadalmi szerződésnek tekinthető az együtt élő nemzedékek között. Számos más országban ezt a rendszert kiegészíti a félig-meddig kötelező és az önkéntes magánnyugdíjrendszer. Nálunk azonban a kötelező magánnyugdíjrendszer az alaptörvényben be van tiltva, az önkéntes pillér (három részre tagolva) pedig nagyon satnya, és főleg a jól keresők adóparadicsomaként működik. A következőkben ezért csak a tb-nyugdíjrendszer jövőjét vizsgálom: először a koronavírustól függetlenül, aztán a koronavírusról figyelembe véve. A *Függelékben* két bonyolultabb összefüggést közlök.

Nyugdíjrendszer, koronátlanul

A magyar nyugdíjrendszer kiadásai 2011-ben még a GDP 11 százalékát tették ki, ez 2019-ben 8 százalékra süllyedt. Ez jelentősen elmarad a hozzánk hasonlóan idős társadalmak érett nyugdíjrendszereinek a részesedésétől. Ennek három, egymástól független oka van.

¹ <https://doi.org/10.47630/KULG.2021.65.1-2.116>

1. A rokkantnyugdíj-rendszert 2011-ben csonkolták.
2. Az idősebb nyugdíjas évjáratokat relatíve elszegényítették.
3. Az általános nyugdíjkorhatárt a 2012-es 62 évről fokozatosan fölemelték, 2020-ban már elérte a 64,5 évet és 2022-re eléri a 65-öt.

Mindhárom okot szemügyre kell vennünk.

1. A *rokkantsági* nyugdíjazás 2009 előtti gyakorlata nem volt eléggé szigorú, de a 2009-es változtatás után kialakult rendszer ma is megfelelőnek tűnik. Annak 2011-es csonkolása és a rehabilitálás eröltetése párját ritkítja, módszerét még a megszelídített Alkotmánybíróság is kifogásolta.
2. Korábban az átlagnyugdíj és az átlagos nettó kereset aránya 60–70 százalék között ingadozott, mostanra 50 százalékra süllyedt. A már megállapított nyugdíjak árindexálása mellett a látványos és vélhetőleg torzan számított piaci reálbér-növekedés önmagában is csökkentette a *relatív nyugdíjszínvonalat* (más szóval az *átlagos helyettesítési arányt*). A szociális hozzájárulási adó kulcsa (régai nevén: a munkáltatói nyugdíj- és egészségügyi járulékkulcs) csökkentésének a nettó béremeléshez kötése ezt a kedvezőtlen folyamatot még tovább erősítette. Ez a folyamat előbb-utóbb kifulladásra kerül, mert magasabb nyugdíjú, fiatalabb évjáratok lépnek az alacsonyabb nyugdíjú, idősebb évjáratok helyére. Az inga visszaleng a magasabb nyugdíjszínvonal irányába, de addig is hatalmas és az érintett évjáratok kihalásáig tartó jövedelemkülönbségeket okoz az egymást követő évjáratok átlagos nyugdíjában.
3. Az általános *korhatáremelést* nehéz lenne folytatni, különösen ha a várható élet-tartam növekedése megtorpan és az oktatás színvonala tovább romlik. A Nők40, amely megengedi a negyven év jogviszonyt szerző nők korhatár alatti nyugdíjba vonulását csökkentés – másusz – nélkül, egyre befogadóbbá válik, hiszen a 64 (majd 65) éves korban nyugdíjba vonuló nők könnyebben fel tudnak mutatni 40 éves jogviszonyt, mint a 62 vagy akár a 63 évesek.

Az átlagnyugdíj relatív leértékelésén túl meg kell említeni, hogy a nyugdíjjárulékkulcs-plafon, de különösen a személyi jövedelemadó progresszivitásának felszámolása az évek során jelentősen polarizálta – és a későbbiekben is polarizálni fogja – az adott évben nyugdíjba vonulók helyzetét.

Korábban úgy tűnt, hogy a magyar nyugdíjrendszer 2035-ig is fenntartható (lásd Bajkó et al., 2015; Freudenberg et al., 2016), de a koronavírus érkezése előtti évek

fejleményei, mindenekelőtt a reálbérrobbanást követő kezdőnyugdíj-robbanás már erős kétségeket ébresztenek (Simonovits, 2020 és Függelék).

Nyugdíjrendszer, koronásan

Kézenfekvő lett volna, hogy a válság viharában a kormány egyszeri gyorsaságban részesítse a leginkább sújtott kisnyugdíjasokat. Ehelyett beérte egy elegáns ígérettel: fokozatosan újra bevezeti „az előző válságban a szocialisták által elvett” 13. havi nyugdíjat: 2021-ben kezdve, évente egy-egy heti összeggel felemeli az éves nyugdíjat. Ez 2021 és 2024 között évi 2 százalékos reálemelést jelent, de a 2024-ben nyugdíjba vonuló dolgozóknak már 8 százalék pluszt ad a korábbi ígérethez képest. Mivel a kormány ragaszkodik az egykulcsos személyi jövedelemadóval és a nyugdíj-járadék-plafon megszüntetésével elért „arányossághoz”, az ajándékba adott 13. havi nyugdíj is arányos lesz. Nem nehéz belátni, hogy ez csak 54 százalékra emeli a relatív nyugdíjszintet, változatlanul hagyva a kialakult feszültségeket.

Vegyük szemügyre a másik hatást! A válságellenes anticiklikus gazdaságpolitika a korábbinál nagyobb költségvetési hiányt feltételez, a GDP 6 százalékos zuhanása miatt szükségszerűen meglódul a hozzá viszonyított költségvetési hiány, az uniós deficitmutató 2020 végére elérte a 8-9 százalékot. Vele párhuzamosan az államadóságráta a 2019-es 66 százalékról 80 százalék fölé ugrott, de annak finanszírozása a mai kamatkörnyezetben egyelőre olcsó. Az egyensúlyi helyzetnek ez a romlása mindenképpen korlátozza majd, hogy a járulékcsökkenést egyre növekvő mértékben ki lehessen pótolni költségvetési forrásokkal.

A harmadik hatás pedig az, hogy a visszaesést követő, relatíve gyorsabb gazdasági növekedés miatt *nyugdíjprémium* válhat esedékessé – holott ezt egyébként a 13. havi nyugdíj helyett vezette be a 2008-as válság költségvetési sokkjával küzdő Bajnai-kormány. A 2020-as mély visszaesés után az idén és jövőre is esedékessé válhat annak kifizetése, ami további terhet jelent a költségvetésnek.

A koronavírus-járvány és a vele járó gazdasági válság egyik mellékhatásaként megrendülhet az Orbán-kormány hatalma. Ezért legalább egy gondolatkísérlet erejéig vizsgáljuk meg, mi történne a nyugdíjrendszerrel, ha a 2022-es parlamenti választáson az ellenzék győzne. Képes lenne-e olyan racionális döntéseket hozni, amelyek egy hangos kisebbség érdekeit sértenék? Például beváltaná-e az MSZP egységes 13. havi nyugdíjígéretét, kockáztatva a magasabb nyugdíjak tulajdonosainak haragját?

Fontossága miatt először a *rugalmas korhatár* bevezetésének esélyeit vegyük szemügyre. Egy ilyen rendszerben minden dolgozó 62 és 68–70 éves kora között szabadon megválaszthatja, hány éves korában megy nyugdíjba. (A munkáltató védelmében lehet szükség a felső korhatárra is.) Az általános – 65 éves – korhatár alatt minden egyes nyugdíjban töltött hónap 0,5 százalékos nyugdíjcsökkenést jelentene, az a fölötti hónapok pedig ugyanannyi többletet. Egy ilyen rendszer számos fejlett országban jól működik, de nálunk az alsó szárnya le van vágva és a felső is alig érvényesül. Az alsó szárny azért hiányzik, mert 65 év alatt a Nők40-et leszámítva nem lehet nyugállományba vonulni; a felső szárnyat (a halasztást) pedig a nyugdíj melletti munkavégzés végletes liberalizálása gyengíti. (Számomra meglepő módon az előrehozott nyugdíjba vonulást Csehországban és Szlovákiában is csak szigorú feltételekkel engedélyezik.) Az ellenzéki pártok támogatják a rugalmas korhatár bevezetését – még ha néha tévesen korengedményes és korkedvezményes nyugdíjról beszélnek is –, de vajon vállalják-e a reform bevezetésének ideiglenes költségeit? Képesek lesznek-e ügyesen kivezetni a nagyon népszerű, de nagyon kártékony Nők40-et azok, akik korábban Férfi40-et követeltek? (Lásd még a *Függelék*et.)

Már a relatív nyugdíjszínvonal gyors süllyedését okozó intézkedéseket bírálva rámutattam az árindexálás felelősségére. Egyes ellenzéki javaslatok a vegyes indexáláshoz való visszatérést követelik, de elmulasztják feltárni ennek költségvonzatát, és félnek felszólalni a szociális hozzájárulási adó kulcsának csökkentése ellen. Más javaslatok a százalékos nyugdíjmelési szabályt módosítanák. Támogathatónak ítélem, hogy a legkisebb nyugdíjak emelése során egy észszerű minimumot érvényesítsenek, de sokkal óvatosabb lennének a legmagasabb nyugdíjak növelésének maximalizálásával.

A válság alatt a munkapiac jelentősen megváltozott. A vendéglátóipar és az idegenforgalom – leszámítva a 2020. nyári fellendülést – összeomlott, az ott dolgozók jelentős része elveszítette a munkáját. Jellemző a kormány köszívűségére, hogy még akkor sem volt hajlandó – legalább átmenetileg – felemelni az álláskeresői járadéknak a nemzetközi összehasonlításban nagyon rövid, háromhavi időtartamát, akár csak hat hónapra. Emiatt a munkanélküliség súlyosabb, mint amit a hivatalos statisztika sugall. Külön megemlítendő, hogy a kezdőnyugdíjak valorizálásában alkalmazott országos átlagbér megtévesztő, mert a statisztikában csak a közszférában és a legalább ötfős vállalatoknál teljes munkaidőben foglalkoztatottak szerepelnek. Ezért a 2021-es kezdőnyugdíjakat még a 2020-ban is jelentős egy főre jutó reálbérnövekedést figyelembe véve emelték, miközben a relevánsabb reálbértömeg abban az évben csak szerényebb mértékben nőtt.

Utoljára, de nem utolsósorban szólok a járvány demográfiai hatásairól. E sorok írásakor (2020 decemberében) a heti halálozás 40 százalékkal meghaladja a normálist. Remélhetőleg csak időleges csúcsról van szó. Mivel a járvány miatti halálozás áldozatai főleg az időskorúak közül kerülnek ki, ez a hatás átmenetileg csökkenti valamennyire a nyugdíjkassza kiadásait.

FÜGGELÉK: KÉT BONYOLULTABB ÖSSZEFÜGGÉS

Reálbér-robbanás és kezdőnyugdíjak

A legtöbb magyar állampolgár, de még a közgazdászok zöme sem érti jól az utolsó évi átlagbér-növekedés és az egyéni kezdőnyugdíjak emelkedése közti szoros kapcsolatot. Itt egy olyan egyszerűsített képlettel próbálom szemléltetni az összefüggést, amely azonban jól tükrözi a valóságot. Legyen v_t és b_t a t -edik év átlagos nettó keresete és kezdőnyugdíja. Negyvenéves szolgálati idővel számolva jó közelítéssel igaz, hogy $b_t = 0,8 v_{t-1}$, tehát a kezdőnyugdíjak reálértékének növekedési üteme a reálbérek előző évi növekedési ütemével egyenlő:

$$b_t / b_{t-1} = v_{t-1} / v_{t-2}$$

A 2016–2020 közötti évek látványos és a szochocsökkentéssel felturbózott reálbéremelése hasonló dinamikát származtat a 2017–2021 közötti kezdőnyugdíjakra. Közben a 2000 körül megállapított, relatív értéküket veszített nyugdíjak jogosultjai „kihálnak”.

A rugalmas korhatár bevezetése

Az ellenzéki pártok joggal ígérik a rugalmas korhatár bevezetését. Hosszú távon egy ilyen rendszer önfinanszírozó, hiszen épp annyival csökkenti az előrehozott nyugdíjak havi értékét, mint amennyivel hosszabb ideig fizetik őket. Egyszerű szám példával: ha a 40 év szolgálati idővel 65 évesen nyugdíjba vonuló dolgozó nyugdíjként 16 évig nettó keresete 80 százalékát kapja, akkor a 39 éves szolgálati idővel 64 évesen nyugdíjba vonuló dolgozó 17 évig

$$80 \cdot (39/40) \cdot (16/17) = 80 \cdot 0,975 \cdot 0,941 = 80 \cdot 0,918 = 73,4$$

százalékot érdemel. (Itt elhanyagoljuk a 65. évben, éppen a nyugdíj előtt elhalálozott személyeket és az így keletkező esetleges özvegyi járadékot.) De ez a szabály csak hosszú távon, érett rendszerre biztosítja a költségvetés egyensúlyát.

Mennyibe kerülne a költségvetésnek, ha 2023-ban minden 64 éves dolgozó élne a frissen megnyíló lehetőséggel, és csökkentett járadékkal, egy évvel a korhatár elérése előtt nyugdíjba menne? Csak az első évi többletköltséget számoljuk ki. Egyrészt az államnak az éppen 65 évesek kezdőnyugdíja mellett ki kellene fizetnie a 64 évesekét is, másrészt kiesne egy egész évjárat (a 64 évesek) járuléka. A legegyszerűbb feltevések mellett az első tétel (a nyugdíjcsökkentést itt elhanyagolva) az eredeti teljes nyugdíjkiadás 1/16-od része, a második tétel pedig 1/40-ed része, együtt $6,25 + 2,5 = 8,75$ százaléka.

És akkor még nem számoltunk a 63, sőt 62 évesen nyugdíjba vonulók tömegeivel. Persze, szerencsésebb országokban, mint Svédország, a korai nyugdíjba vonulókát ellensúlyozzák a később távozóok. A rugalmas korhatár bevezetéséhez azonban Magyarországon többéves átmenetre volna szükség – és a vele járó finanszírozási többletterhek vállalására. Ez egyelőre még csak „csalfa remény”. Ha nem szigorítják azonnal a Nők40-et, akkor a rugalmas korhatár bevezetése bajt okozhat.

Hivatkozások

- Bajkó, A., Maknics, A., Tóth K. & Vékás, P. (2015). A magyar nyugdíjrendszer fenntarthatóságáról. *Közgazdasági Szemle*, 62(12), 1229–1257.
- Freudenberg, Ch., Berki, T. & Reiff, Á. (2016). *A Long-term Evaluation of Recent Hungarian Reforms*. Magyar Nemzeti Bank, Working Papers 2.
- Simonovits, A. (2020). A magyar nyugdíjrendszer középtávú feszültségei, *Közgazdasági Szemle*, 67(1), 456–473.